

KAPİTALİST KÜRESELLEŞMENİN KÜRESEL KRİZİ

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'nin (TMMOB) 1973-1980 yılları arasında başkanlığını yapan, mühendis-mimar hareketinin unutulmaz başkanlarından Teoman Öztürk anısına panel düzenlendi. İnşaat Mühendisleri Odası Teoman Öztürk Konferans Salonu'nda 11 Temmuz 2009 tarihinde gerçekleştirilen "Kapitalist Küreselleşmenin Küresel Krizi" panelini TMMOB Yönetim Kurulu Başkanı Mehmet Soğancı yönetti. Prof. Dr. Korkut Boratav, Prof. Dr. İşıya Üşür ve Prof. Dr. Aziz Konukman'ın konuşmacı olarak katıldığı panelde, dünyada ve Türkiye'de yaşanan ekonomik kriz tüm yönleriyle ele alındı.

"1929 Krizi Trajedydi, Şimdiki ise Komedi"

Panelde ilk sözü alan Prof. Dr. İşıya Üşür, sermayenin önündeki en büyük engelin yine sermayenin kendisi olduğu vurgulayarak, "Bugün içinden geçilen kriz, kapitalizmin krizidir, 1980'den bu yana devam etmekte olan neo-liberal sermaye birikim sürecinin krizidir" dedi.

Geçmişte yaşanan krizlerle, günümüzde yaşanan krizleri karşılaştıran Üşür, Marx'ın, "Her bir kriz dönemi, aynı zamanda kapitalizmin kendini yenileme dönemidir" ifadesini hatırlatarak, krizin ardından kapitalizmin yeni bir evreye gireceğini kaydetti. Bu evrelerin yavaş yavaş işaretlerinin görüldüğünü belir-

ten Üşür, ancak bunun 1980-2007 yılları arasında yaşanan süreç gibi olmayacağına dikkat çekti. Yaşanılan krizin önceki krizlerden farkını, "1929 krizi bir trajedydi, şimdiki ise bir komedi" şeklinde yorumlayan Üşür, görüşlerini şöyle aktardı:

"1873-96 krizi de bir trajedydi; 73'te, 96'da olsun, 29 krizinin öncesinde ve sonrasında olsun önemli değişimler oldu. 29 krizi yine bir sermaye birikim süreciydi; ama sermayenin önündeki engel çalışan kesimlerin büyük direnişleriydi. Fakat gelin görün ki, içinden

geçmekte olduğumuz krizde, hem bizde hem de dünyada, o kadar büyük mücadeleler yok. Olaya komedi tarafı veren bu. Dolayısıyla çalışan kesimler, işçi sınıfı hiçbir şey yapmasa bile kapitalizm kendi kendine krize giriyor."

"Sol İdeolojik Kriz İçinde"

Ekonomik krizin devam etmeyeceğini, sistemin kendini yenileyeceğini belirten Üşür, hem Türkiye'de hem de dünyada solun "ideolojik" bir kriz

içinde olduğunun altını çizdi. Üşür, şöyle konuştu:

"80'lerde kapitalizm, çok genel bilinen ismiyle Fordizm'den Post-fordizm'e geçerken bizim Türkiye'de başka bir şey olmuştu. 80, aynı zamanda 12 Eylül Darbesi'ni de hatırlatıyor. Solun da üzerinden bir silindir geçmişti. İki etki bir araya geldi. Aşağı yukarı aradan 25 sene geçmesine rağmen, dünyada da bizde de sol ideolojik bir kriz içinde dönüp duruyor. Yeni yeni toparlanmalar başlıyor; ama yeterli olmadığını görüyoruz. Eğer benim gözlemim çok yanlış değil ise, eğer sol ideolojik bir kriz içinde ise, kapitalizme karşı ne yapacağına dair hem teorik olarak, hem de pratikte örgütlenemiyorsa, düşüncelerini yayamıyorsa, daha yaşanabilir, daha insanca bir sistem peşinde teorik ve pratik olarak el ele yürüyemiyorsa, bunu ideolojik kriz şeklinde nitelemekten başka ne şekilde niteleyebiliriz?"

"Çalışan Kesimlerin Mücadelesi Daha Yaygın Olmalı"

Krizin sona ermesi için çalışan kesimin ideolojik baskılardan kurtularak adımlar atması gerektiğine işaret eden Üşür, krize karşı çalışanların verdiği tepkiyi yeterli bulmadığını, bu konuda verilen mücadelenin çok daha yaygın ve etkili olması gerektiğini söyledi. Üşür, sözlerini şöyle tamamladı:

"Eğer bu söylediklerim gerçekleşirse toplumsal devrimler çağı başlar, işte o zaman insanlar arasındaki, sınıflar arasındaki ilişkilerin niteliği de kökten değişmeye başlar ve insanlık bugüne kadar edindiği deneyimler ışığında daha yaşanabilir, hem doğayı fazla tahrip etmeden, hem de insanı insanca yaşatan bir ilişkiler manzumesi kurabilir. Aksi takdirde biz çok da uzak olmayan bir tarihte, muhtemelen yine burada, ama saçlarımız biraz daha fazla ağarmış olarak yeni krizleri konuşmaya hazır olmalıyız."

"Türkiye 2007 Yılında Krize Girmişti"

Prof. Dr. Aziz Konukman ise Türkiye'nin 2007'de zaten krize girmiş olduğunu kaydetti. 2007 yılındaki ekonomik göstergelerin öngörülen rakamların altında çıktığını anımsatan Konukman, sözlerini şöyle sürdürdü:

"2007 yılının öngörülen enflasyonu yüzde 4'tü, gerçekleşmesi yüzde 8 oldu. Milli gelir seviyesinde çok ciddi düzeltmeler yapıldı. Bir gecede milli gelirimiz yüzde 30 arttırıldı. Yunanistan'da da benzer bir şey yapılmıştı: AB tarafından Yunanistan'ın sahtekarlığı tespit edildi. Türkiye'ninki incelenmedi. Bizim vergi gelirlerimizle var olan TÜİK bu konuda görevini yapmadı. Yukarı doğru yüzde 30 yapılan seride bile öngörülen büyümenin altına düşülmüştür. Eski serinin son çeyreği yayınlanmadan yeni serinin yıl rakamları verildi. Bu ciddi anlamda suç teşkil etmektedir."

Türkiye'de insanların satın alma gücünün düşürüldüğünü; vergi dilimlerinde yapılan oynamalarla, emekliler, emekçiler aleyhine düzenlemeler gerçekleştirildiğini vurgulayan Konukman, hükümet tarafından emekçiler aleyhine yapılan vergilendirme sistemine karşı emek örgütlerinin yeterli tepkiyi veremediğini savundu. Konukman, ekonominin her çeyrekte büyümesine rağmen istihdamda da artışı yaşanmadığını kaydetti.

"Sadaka Kültürü Kamusal Alana Taşındı"

Sosyal devletin tasfiyesinin getirdiği boşlukları ve toplumsal krizleri, toplumsal problemlere engel olmak amacıyla devletin doldurmaya çalıştığına dikkat çeken Konukman, şöyle devam etti:

"Türkiye'de fak fuk fon devreye girdi. Sosyal yardımlaşma fonu ya da özellikle devlet gıda yardımı diye AKP'ye yakın firmalara ihale usulü"

verilen paralar üzerinden yardım paketlerinin finansmanını sağladı. Bir yandan sosyal devlet tasfiye edilirken, onun toplumda yaratacağı boşluğun kaos yaratmaması ve sosyal riskleri artırmaması için, sadaka devletini keşfettiler. Bunu da kültürümüzün bir parçasıymış gibi gösterdiler. Sosyal devlet tasfiye politikalarına da bir şekilde meşruiyet kazandırmış oldular. Yani toplumda var olan sadaka kültürünü biz bir şekilde kamusal alana taşıyarak sosyal riski azaltıyoruz. Türkiye ekonomisi büyürken toplumdaki herkes belli ölçülerde krizi yaşıyor. Bu bakımdan ekonominin büyüyeceğini söylemek çok fazla bir anlam ifade etmiyor. Tekrar pozitif büyümelere dönmek altını çizerek söylüyorum her şeyin çözümü gibi algılanmamalı. Bu durum oportünist sermaye yatırımlarının bir yansımasıdır."

"Ümük Sıkma Politikaları Devreye Girecek"

2009 yılı bütçesinin hiçbir ciddiyetini kalmadığını söyleyen Konukman, şunları kaydetti:

"Burada bir tek gerçeklik var; 2009 yılında yüzde 4 büyüme öngörülüyordu. Bütçe ona göre yapılmıştı. Tabi durum karşısında feci şekilde afalladılar. Orada bütçe açığı 10.4 idi, şimdi bütçe açığı 20.4'tür. Türkiye'de kimsenin haberi olmadan bütçe değişikliği yapıldı. Bunu yaparken hiç kimseye sormadılar. Bunu yaparken Brüksel'e bir yazı yazdılar. Bize bütçe açığını 48 milyar olarak revize ettiklerini bildirdiler."

Son çeyrekte Türkiye ekonomisinin ciddi anlamda pozitif büyüyeceği yolundaki görüşlerin gerçekleri yansıtmadığını ileri süren Konukman, "Bu iddiayı doğrulayacak veri yok, ama inancınız varsa bilemem. Hazırlanan programa IMF ile devam edilmesi halinde küçülme devam edecek. AKP'nin"

IMF ile anlaşması halinde ümük sıkma politikaları kesin kes devreye girecek. Zaten var ama bunun sertleşmesi söz konusu” diye konuştu.

“Muhafiz Program Hazırlanmalı”

Ciddi anlamda bir toplumsal muhalefetle bir program hazırlanması gerektiğine dikkat çeken Konukman, sözlerini şöyle tamamladı:

“En azından emek platformunun yaptığı gibi bir program açıklanmalı. Bu programları küçümsemeyelim. Zaman zaman sol çevrelerde ‘Ya biz burjuvazinin sistemini yönetmek için niçin ortaya çıkalım gibi tespitler’ gerçekçi değildir. Eğer siz bu tür programları hazırlayamazsanız toplumda alternatif arayışlara olan heyecanları yaratamazsınız. O ideolojik hegemonya sizi ezer geçer. Obama müthiş bir bütçeyle geliyor. Üstelik askeri harcamalara ayırdığı rakamı da büyütmüş durumda. Dünyada yaşanan tüm gelişmelere karşı bizim ‘Ya biz iktidarda değiliz ki burjuvazi bunu kendi çözsün’ deme lüksümüz yok. Sol aydınların sendikaların ve TMMOB’nin

burada tarihsel bir görevi var. Mutlaka bir program oluşturulmalı, o programın hayata geçebileceği umutlarını yaşatabilmeniz için bir muhalefet hattı oluşturmanız gerekiyor. Örneğin yapılan zamları geri aldırmanız gerek. Doğalgaz zamlarını geri alıracak bir hareket yoksa, işten atılmaları durduramıyorsanız, müeyyide oluşturamıyorsanız bu durum böyle sürüp gider. Hocalara paketler hazırlatıp bunu sunmak yeterli değil.”

“Krizin Özü Emperyalizm”

Panelde konuşan Prof. Dr. Korkut Boratav, “Yaşanan kriz kapitalizmin emperyalist özelliklerinin krizidir” derken, bu saptamasını şöyle açıkladı:

“Çünkü kapitalizm, finans kapitale dönüştükten sonra emperyalizme dönüşür. Finans kapital, kapitalizmin çürümüş biçimidir, parazit biçimidir ve bu parazit biçimin kapitalizmi krizlere sürüklemesi de kaçınılmazdır.”

2001 yılında yaşanan ekonomik kriz ve günümüzde yaşanan krizi karşılaştıran Boratav, şu tespitlerini aktardı:

“2001’de son bulan çevre ekonomilerinin kriz dönemi, 1998 ve 2001 arasında geçen dönem emperyalist sistemin çevresinde yer alan bütün ekonomileri etkiledi. Önce Rusya’yı vurdu, oradan Latin Amerika’ya sıçradı, Latin Amerika’dan döndü, 2001’de yine bizi vurdu, orada bitti. Emperyalist sistemin metropolünde hiçbir şey olmadı. Metropol bunu geçiştirdi, hatta lehine dönüştürdü. Özellikle biraz çizmeden yukarı çıkmakta olan bazı çevre ekonomilerini, Doğu Asya ekonomilerini hizaya getirdi. Onlar büyümeci tutkularından, kalkıncı devlet yapılarından vazgeçip hizaya geldiler, sonraki dönemi hizaya gelmiş şekilde geçiştirdiler. Bugünkü kriz ise metropolden patlak verdi ve çevre ekonomilerini hallaç pamuğu gibi atmaya başladı. İşte biz de o etkinin içindeyiz.”

“Türkiye Sefil Bir Büyüme Hızına Sahip”

Dünya ekonomisinin krizlerle yaşadığı çevrimi anlatan Boratav, bu çevrimin 1997 yılında zirve noktasından başladığını belirtirken, “Dünya ekonomisinin

büyüme hızları ve sermaye hareketleri bakımından, yani emperyalist sistemin ana özelliklerinden biri olan metropolün çevreye pompaladığı sermaye hareketleri bakımından bir zirve noktasıdır” dedi. Boratav, 2001 yılında ise krizin çevrede olduğunu, ama sistemin tümünün de küçüldüğünü anlatırken, sonra yeniden canlanma yaşandığını, 2007 yılında ise yeni bir zirve noktasına ulaşıldığını söyledi. Boratav konuşmasını şöyle sürdürdü:

“Türkiye ekonomisini eğer sahte perspektiflerle değerlendirmek istiyorsak, AKP gibi yaparız; dip noktasından alırız, zirve noktasında son buluruz, 7.1 oranında bir büyüme. Marazi muhalefet şeklinde yaparsak; 1997’yi baz alırız, dip noktasını analiz ederiz, işte yüzde 1.3’lük daralma, yıllık ortalama. 97’yi başlangıç ve 2007’yi de bitim noktası olarak ele alırsak, Türkiye için karşımıza şu çıkıyor: Bir çevrimin tümünde inişli çıkışlı, yani iki zirve noktası arasında Türkiye yüzde 3.6 ortalama büyüme hızı sağlamıştır, yüzde 3.6 zavallı ve sefil bir büyüme hızıdır.”

Türkiye’nin 98’de IMF’nin denetimi, gözetimi altına girmesini eleştiren Boratav, bunun 2008’in Mayıs’ında son bulduğunu anımsattı. 2007 sonu itibarıyla on yıl boyunca kesintisiz IMF gözetiminin devam ettiğine işaret eden Boratav, dönemin Dışişleri Bakanı Ali Babacan’ın, “10 tane niyet mektubu imzaladım ben” sözlerini hatırlatarak, “Aferin, yenisini de bekliyoruz. 2005’te niyet mektuplarından birinde 10 milyarlık imzaladılar, yeni stand-by yaptılar. O niyet mektupları geçici. 2008’in Mayıs’ına kadar süren yeni stand-by yaptılar, dolayısıyla 10 yıllık IMF’nin Türkiye’ye getirdiği bir derin kriz, bir yarım kriz 99, bir derin kriz ve yeni bir krizin eşiği. Makro iktisat, makro ekonomik politikalar bakımından, IMF’nin bütün isteklerinin harfiyen yerine getirildiği bir dönemin Türkiye’ye armağan ettiği bilanço yüzde 3.6’lık bir büyüme hızı” diye konuştu.

“Ekonomi 13.8 Daraldı”

Türkiye’de milli gelirin sermaye birikimine ayrılan oranının, 2007’de yüzde 23, 1998 yılında ise yüzde 22’ye düştüğünü belirten Boratav, gelinen noktada yeni bir adım atmanın şüpheli olduğu yorumunu yaptı. Ekonominin yüzde 13.8 daraldığını kaydeden Boratav, Türkiye’de yaşanan gerilemenin en ağır bilançosunun, sermaye birikimi oranı olduğuna işaret etti. Türkiye’de yüzde 30’un üzerinde gerileme yaşandığını ifade eden Boratav, bu konuda verilen rakamların gerçekleri yansıtmadığını vurguladı.

Dünya ekonomisinin 1998-2007 dönemecine, emperyalist sistemin çevresinde yer alan ekonomilerin farklı biçimlerde uyum sağladıklarını; birçok ülkenin dış açık vermeden bu konjonktürü atlatmak için özel gayret sarf ettiklerini belirten Boratav, Doğu Asya’daki ekonomilerin ağır darbeler yediğini; Çin, Hindistan ve birkaç ülkenin durumu bir fırsat olarak kullanarak büyüme sağladıklarını; AB’nin yeni üyeleri, Sosyalist Blok’un eski üyeleri ve Türkiye’nin ise rehavete kapılarak bundan ağır bir ders aldığını kaydetti.

O dönemde AB’nin ne kadar güvenilir olmadığını bir kez daha ortaya çıkarttığını vurgulayan Boratav, Başbakan’ın “Beni onlarla aynı gruba katma. Benim en çok ağırıma giden şey; bizi başka ülkelerle bir telakki etme” şeklindeki sözlerine tepki gösterdi. Boratav, konuşmasını şöyle sürdürdü:

“Senin ne farkın var? Büyük dış açık veriyorsun ve olağanüstü bir tempoyla dış borç biriktirmişsin, durmadan dış borç biriktirmişsin. Dolayısıyla kriz patlak verince senin görevin Doğu ve Orta Avrupa ülke ekonomilerinin finans kapitali krizini, daha da ağırlaştıracak, çapaçulluk yapmamak. Yani artık sen bütçeni kısacaksın, talebi daraltıp alacaklılarının finansmanını sağlayacaksın. O yüzden Avrupa Birliği’nin yeni üyeleri Doğu Avrupa’nın Sosyalist Blok’un Ukrayna’sı ve Türkiye’dir, IMF’nin kapısına giden ülkeler grubu münhasıran bunlardır.”

“Algılama Eksik”

Türkiye’nin bütün gelişmekte olan ülkeler listesine bakıldığında, ekonomisi en kötü durumdaki beşinci ülke konumunda bulunduğu altını çizen Boratav, buna rağmen Türkiye’nin, 2001’deki gibi bir kriz algılaması içinde olmadığına dikkati çekti. Boratav, “Türkiye, aslında 2001’den daha ağır bir kriz içindedir. Ama bu algılamayı kamuoyuna intikal ettirmedim egemen çevreler. Burada egemen söylemin bilinç düzlemindeki zaferini görüyoruz. Türkiye ekonomisi en ağır krizlerden birinden geçiyor; ama algılaması eksik. Siyasi iktidar ve egemen sınıflar, burjuvazi ve onun medyatik uzantıları kriz algılamasını, kamuoyuna, emekçilere intikal ettirmemek için olağanüstü bir çaba sürdürdüler ve başarı kazandılar” dedi. Emeğin örgütlenme potansiyelinin dağıldığını ve örgütlerin zayıfladığını vurgulayan Boratav, sözlerini şöyle bitirdi:

“Kriz, ‘Armut piş ağzıma düş’ şeklinde ilerici güçlerin lehine otomatik sonuçlar veremez, hatta normal olarak ilerici güçlerin, emeğin aleyhine sonuç verir. Emeğin örgütlenme potansiyelinin dağıldığı ve zayıfladığı bir dönemdir. Türkiye emekçilerin ideolojik olarak, Latin Amerika hatta Avrupa veya Asya’nın Hindistan’ı gibi emekçi bilincinin kaydığı Ortadoğu emekçilerinin ideolojik atmosferine girmiş bir durumdadır. O yüzden bu coğrafyada o algılamanın içinde emeğin kriz ortamını bir mücadele, hatta bir isyan, kurulu düzene karşı kafalar, bünyeler ve ideolojik pozisyon olarak bir isyana dönüştürme yeteneği paralize olmuştur. Dayanışma motivasyonları değil rekabet, birbirini rakip görme motivasyonları egemen olmuştur. Bu olumsuz ortamın değişmesi her birimizin her örgütün olağanüstü normal koşullardan çok daha ağır çalışma ve çaba gerektireceği bir dönemdir.” ◀